

ŠKOLY LÁKAJÍ HOLKY NA IT

Monika Ďuričková

Technické obory. Dívky je nestudují. Nemohou? Rodiče jim to nedovolí? Lidé si dělají srandu, že to není nic pro holky?

Zdroj:
<http://informatika.fel.cvut.cz/sites/default/files/stipendium-devcata-839.png>

Ode všeho možná trochu. Jsou ale lidé, kteří to nechtějí nechat jen tak. A někoho to možná překvapí, ale nejsou to zrovna ony přehlížené dívky, které chtějí studovat IT, ale nemohou.

Stipendium pro nadaná děvčata. Hlásá jeden leták. Vidět ho nalepený na ulici nebo na zídce v parku pomyslím si dříve, než jej pořádně přečtu: „*Asi náborový leták do školky.*“ Podobný názor najdeme i u Lucie Jarkovské, odbornice na gender a vzdělávání z Masarykovy univerzity: „*Reklamní letáček, který o dospělých studentkách mluví jako o 'děvčatech'. Zdá se mi to trochu infantilní.*“

Nenechávám se ale unést prvním růžovým dojmem. Za tímto letáčkem stojí mnohem více. Informuje o tom, že Otevřená informatika, jeden z nejnovějších programů na ČVUT, zaměřených na informační technologie, nabízí vybraným studentkám 50 tisícové stipendium. Dostanou ho tři dívky, které budou mít nejlepší výsledky testu SCIO matematika a zapíšou se ke studiu Otevřené informatiky v roce 2011. Sdělení, které stipendium nese, zní jasně: „*Stereotypy o mužských a ženských povoláních už dávno neplatí.*“

Proč to existuje aneb Čísla

Na jednu stranu se může taková snaha zdát nepochopitelná. Po menším průzkumu a seznámení se s čísly ale jednoduše poznáme, proč někdo stipendium vymyslel. Když sečteme všechny studující v současnosti na Otevřené informatice, tak zjistíme, že dívky nedosahují ani pěti procent. To je velmi výrazné odchýlení od přirozeného rozložení žen a mužů v populaci.

Přesto, že si je ČVUT vědomo nedostatku dívek a snaží se jej nějak řešit, jeho statistiky neodrážejí genderové rozložení. Zjišťování počtu dívek a chlapců může být náročné. I tak ale není zdaleka jediným

místem, kde tento trend zaznamenávají. Brněnské VUT vede ve výročních zprávách genderové statistiky nejen zvláště o studentech a studentkách, ale i o tom, kolik je například i ženských a mužských vyučujících. Jednoduše tak zjistíme, že na bakalářském studijním programu Informační technologie je také zhruba jen 5 % dívek. Ještě markantnější rozdíl je například u programu Elektrotechnika, elektronika, komunikační a řídicí technika. Tam najdeme jen asi 1 % dívek.

Pro další porovnání uvedu, že na Fakultě aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně studuje už necelých 13 % dívek. Na Technické univerzitě v Liberci, na Fakultě mechatroniky, informatiky a mezioborových studií, najdeme nyní 4 % dívek. Nakonec ještě stojí za pozornost Fakulta informatiky na Masarykově univerzitě. Tam vedou podrobné statistiky o počtech studentů a ve zvláštní kolonce uvádějí, jaký počet z toho je žen. Lehce tedy zjistíme, že celkový počet studujících dívek se blíží k deseti procentům.

	Etapa	Studentky	Studenti	% studentů (zaokrouh.)
ČVUT, FEL, OI	bc.	9	179	95 %
	mgr.	6	201	97 %
VUT, FIT, IT	bc.	96	1 760	95 %
	mgr.	34	771	96 %
TUL, FM	bc.	19	516	96 %
	mgr.	10	180	95 %
UTB, FAI celkem		238	1649	87 %
MUNI, FI	bc.	167	1461	90 %
	mgr.	65	655	

Vysvětlivky:

ČVUT, FEL, OI – České vysoké učení technické, Fakulta elektrotechnická, Otevřená informatika (OI funguje zatím 2 roky.)

VUT, FIT, IT – Vysoké učení technické, Fakulta informačních technologií, Informační technologie

TUL, FM – Technická univerzita v Liberci, Fakulta mechatroniky, informatiky a mezioborových studií

UTB, FAI – Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta aplikované informatiky

MUNI, FI – Masarykova univerzita, Fakulta informatiky

bc. – bakalářská etapa studia, mgr. – navazující magisterské studium

Kdo láká a jak

Masarykova univerzita se nijak nevymyká obecnému trendu v počtu studentek na IT oborech. Přesto je její situace trochu jiná. Mezi svými fakultami má i takové, které zase s velkou převahou navštěvují zejména dívky. Na jejich Pedagogické fakultě je totiž téměř 83 % dívek. Tisková mluvčí univerzity vysvětluje, že *„Fakulta informatiky (FI) je skutečně spíše mužskou záležitostí, nicméně stejně tak bychom mohli mluvit o tom, že studium například na Pedagogické fakultě (PedF) je čistě ženskou záležitostí. I z toho důvodu neuvažujeme o žádné speciální podpoře zájmu studentek o studium na FI, protože bychom pak museli zavést stipendium pro uchazeče-muže o studium na PedF.“*

„Pro zvýšení zájmu z řad dívek připravila Fakulta aplikované informatiky nový bakalářský studijní obor Informační technologie v administrativě,“ říká kancléřka Andrea Kadlčíková z Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Zdá se tedy, že se na této univerzitě vedou debaty o nízkém počtu studentek. Jejich snaha přilákat je se ale omezuje na zřízení oboru, který zřejmě spojuje administrativu, (která rozhodně nemá problém s nedostatkem žen,) s IT. Je to tedy oklika, jak dívkám naznačit, že mohou IT studovat, jelikož se vlastně jedná o „ženský“ obor věnující se administrativě, tudíž se není nutno bát předsudků. Přímá snaha dívky přimět studovat *to stejné* IT, jako studují kluci, není.

VUT dělá, co může

Velmi intenzivní podporu dívkám s technickými zájmy nabízí zejména brněnské VUT. Marketingová specialista Eva Knebllová z VUT to popisuje jako *„pracovaný projekt na zvyšování počtu studentek.“* Ten realizuje právě Fakulta informačních technologií.

Letní škola láká dívky: *„Přijďte se přesvědčit, že IT není pouze pro muže.“* Malá dívčí univerzita se zase snaží *„ukázat dívkám, že informační technologie mohou být zábavné a že dokáží rozvíjet jejich přirozenou kreativitu.“* To jsou dvě akce, které přímo zvou středoškolačky a pomáhají jim se nejen rozhodnout, ale i zjistit, jaký je jejich technický potenciál. Dívky se nemusí bát výsměšných pohledů chlapců, kterým je technický talent pověstně dán už od kolébky. Na druhou stranu je pro chlapce trochu škoda, že se také nemohou zúčastnit. Problémy s rozhodováním, kam jít na vysokou školu, mají jistě nejen maturantky, ale i maturanti. Projekty mají ohlas i u médií, vycházejí články a rozhovory s účastnicemi. Proběhly teprve dva až tři ročníky, takže výsledky se zatím nestihly promítnout do posledních statistik. Počet účastnic akcí je omezen technickými možnostmi. Takže spíš než rozsáhlou náborovou akcí představují letní škola a malá univerzita způsob, jak se budoucí studentky mohou sít s univerzitním prostředím dříve, než začne výuka, a také způsob, jak mohou zahodit obavy, že někdo bude podceňovat jejich „holčičí“ technický talent. Tady se totiž můžeme přesvědčit, že zájem skutečně je, a dívky si ověří, že nejsou samy.

Další strategií VUT je provozování speciálních internetových stránek www.zkusIT.cz. Pokud člověk dobře

nehledá, tak ani nepozná, že web patří univerzitě. Jsou to totiž přívětivé stránky, které poskytují velké množství informací souvisejících se studiem IT a genderem. Kdekoho možná ale zarazí poměrně agresivní růžové logo. Předchozí dvě akce jsou vždy barevně vyvedeny decentně a neupoutají nikoho svým jasně femininním zaměřením. To je vada na kráse těchto stránek. Vsadila bych se ale, že díky jejich přehlednosti, věcnosti a hlavně informativnosti je pročítají i kluci, kteří se rozhodují po maturitě (pokud je neodradí růžová). To, že na ně mohou přistupovat i chlapi, je výhoda oproti letní škole a malé univerzitě, kam mají přístup jenom dívky. Stránky informují, že dívky nejsou samy, pokud je zajímá IT, ale i představují úspěšné ženy v této oblasti, vyvracejí mýty a poskytují i vysvětlení pro ty, kteří si nejsou jisti, co jednotlivé obory přesně znamenají. Ke všemu si můžeme i prohlédnout odkazy na publikace nebo výzkumy týkající se genderu a vzdělání. K tomu všemu patří i snaha o genderově citlivější jazyk. Na samotných stránkách fakulty ho sice nenajdeme, ale tady se genderová korektnost rýsuje.

VUT ale není čistě technická „mužská“ škola. Kneblová vysvětluje, že „i díky rozmanitosti našich fakult se snažíme i navenek profilovat ne jako ryze technická univerzita, ale jako moderní instituce poskytující vzdělání také v ekonomických, přírodovědných a uměleckých oborech.“ Ženy potom mají převahu zejména na Fakultě chemické (obor Chemie a technologie potravin – 83 % žen). Velmi vyrovnané je zase zastoupení na Fakultě podnikatelské.

ČVUT také láká studentky

Holkypozor.cz je web podobně zaměřený jako zkusIT.cz. Profily slavných žen, které vystudovaly ČVUT, rozhovory se studentkami, informace o rozmanitých soutěžích a akcích. Tato stránka má hodně genderově neutrálního obsahu a nesnaží se tolik bořit společenské stereotypy. Už ale jen tím, že existuje a má čtivý obsah, ČVUT jasně dává najevo, že studentky na univerzitě jsou, chce, aby jich bylo víc, a nabízí jim zajímavý obsah na webu. Logo je bohužel také nepochopitelně růžové, ale přimhouřím oči nad formou ve prospěch obsahu.

Co web ale absolutně kazí, jsou PR texty. Chápu, že holkypozor.cz jsou stránky jako každé jiné, tudíž je na nich reklama. Autor či autorka stránek přitom za obsah reklamy nezodpovídá. Problém tady ale vidím v tom, že reklama není vůbec jako reklama označená, a to, co se v ní píše, popírá celou podstatu webu.

Háček je v tom, že se v PR článkách dočítám novinky, že super notebook pro holky vymyslela jedna firma. Proč ne, notebooky jsou k IT potřeba taky. Jenže proč je pro holky? „Nepostradatelný doplněk nejen letních prázdnin“ má na sobě totiž motýlky. To jistě musí každá holka ocenit. Jiný počítač od stejné značky nám poví: „Většina notebooků a netbooků je udělaná pro kluky. Strohý technický design je prostě hlavně pro kluky. Ale co holky, mají si s čím hrát?“ Samozřejmě informace jako cena, typ operačního systému nebo velikost harddisku jsou až v posledním

odstavci.

Reklama musí prodat. Proto zkouší všechno, co by mohlo zabrat. Motýlci určitě na někoho zapůsobí, věřím tomu, ale nejspíš na jiném místě. Web, který má dodávat holkám na IT oborech sebevědomí a jistotu, že jsou podporovány, jim pod jinou záložkou podsouvá „roztomiloučký fialový počítaček na hraní“. Jsem vlastně na vážkách, jestli takhle stránka na prvním místě slouží studentkám nebo reklamě hlavně jedné značky.

Speciální stipendium pro dívky

„V minulosti na Fakultě informačních technologií existovalo i stipendium pro dívky v posledních ročnících,“ říká Knebllová z VUT. Dnes takový druh stipendia, zdá se, poskytuje jenom Otevřená informatika na ČVUT. Není ale zdaleka jediné svého druhu. „Stipendium pro děvčata“ je určitá analogie stipendijního projektu L'Oréal *Pro ženy ve vědě*. Firma L'Oréal letos už po páté udělila třem vědkyním stipendium v hodnotě čtvrt milionu pro každou. Do soutěže se mohou se svým projektem přihlásit ženy do 35 let. Získané peníze smí použít jakkoliv. Proto se uděluje stipendium, které není oproti grantu vázáno na konkrétní projekt. Základní myšlenka je, že *„ženám ve vědě není věnováno tolik pozornosti jako jejich mužským kolegům,“* jak popisují internetové stránky, a proto se je projekt snaží podpořit. Každý rok se také přihlašuje více vědkyň. *Pro ženy ve vědě* je program, který se postupně dostává ve známost pomocí médií. Výherkyně jsou zvány například k rozhovorům. Přesto ale kromě podstaty vítězného projektu moderátory a moderátorky velmi zajímá, jak mladá vědkyně dokáže skloubit starost o rodinu a svoji práci.

Otcem myšlenky dívčího stipendia je profesor na ČVUT Jiří Matas. *„Díky úspěšné spolupráci s průmyslem jsem měl k dispozici prostředky, které bylo možné využít libovolným způsobem.“* To znamená, že je mohl použít třeba na výplaty spolupracovníkům či sobě. Rozhodl se ale rozjet projekt stipendia pro dívky.

Co se stipendiu dá vytknout (nebo dá pochválit)

Jaroslav Zvěřina, předseda Sexuologické společnosti, na stránkách revuepolitika.cz zastává názor, že *„umělé podpory a specifické 'genderové' projekty jsou nadbytečné.“* Dokumentuje to tím, že *„existuje mnoho dokladů o tom, že muži mají k těmto oborům (matematickým a technickým – pozn. aut.) lepší předpoklady a častěji i hlubší vztah. Pokud se vyskytne u ženy, pak jí nikdo nebrání, aby se v těchto 'mužských' doménách uplatnila rovněž.“* Jeho pohled tedy říká, že nerovnost není problémem. Popisuje ji jako přirozenou situaci.

Bloggerka a novinářka Eva Pallotto cítí, že takové stipendium je pozitivní diskriminace a implikuje, že dívky jsou někým zvláštním a potřebují také zvláštní motivaci a zacházení. Sama kdysi chtěla jít studovat průmyslovku, ale nechala se odradit stereotypně smýšlejícími rodiči, že to není nic pro holky. *„Těch 150.000 by univerzita mohla utratit smysluplněji – například inzerovat školu jako takovou v časopisech pro dívky.“*

Podle mne trochu chybí informovanost o praktickém využití takového studia. Na to by mnohé dívky (a jejich rodiče) jistě slyšely.“

Pozitivní diskriminaci (odůvodněnou) ve stipendiu vidí i Martin Jára, ředitel Ligy otevřených mužů. Na druhou stranu mu ale nijak nevadí, spíše naopak. *„Otevřená informatika může vyvolat společenskou diskusi a třeba i podpořit dívky/ženy, které mají vnitřní či vnější překážky, více se angažovat v IT. Podle mne to také svědčí o jistém posunu v kultuře tohoto oboru. Zatímco dříve se IT prezentovalo jako exkluzivně mužská záležitost, dnes je, zdá se, vůle stereotypy zevnitř narušovat a měnit.“*

Lucie Jarkovská, odbornice na gender a vzdělávání z Masarykovy univerzity, stipendium vítá jako *„zajímavý nápad, jak motivovat dívky ke studiu a především, jak zviditelnit vynikající studijní výsledky studentek.“* Označuje jej ale za tzv. afirmativní akci. Afirmativní akce bývá překládána zdomácnělými slovy jako pozitivní diskriminace. Přesto její definice zní trochu „mírněji“. Jarkovská význam vysvětluje jako *„opatření, které se snaží o překonání určitých systémových nerovností, třeba právě oceněním či zviditelněním dívek v oblastech, kde jich je málo.“* Ve stipendiu vidí pro univerzitu možnost přitáhnout nejlepší studenty nebo studentky bez ohledu na předsudky a stereotypy.

Student Otevřené informatiky Petr se zase dívá na stipendium z jiného pohledu. Nevidí v něm totiž potenciál dívky přilákat. *„Myslím si, že je to zbytečnost. Holky, které to chtějí studovat, to studovat budou, a ty, které tam půjdou kvůli stipendiu, pravděpodobně po půl roce (ne-li dřív) odejdou.“* I Bára, také studentka programu, má ke stipendiu jisté výhrady. Shodně předpokládá, že *„když chce holka studovat techniku, tak na ní jde, a to bez ohledu na některá stipendia. Maximálně to možná pomůže, pokud se bude rozhodovat mezi stejnými druhy škol (např. v Praze nebo Brně).“*

Kromě těchto pochyb ještě může kdekoho lehce napadnout, že dívky mají možnost něco získat a chlapi ne. Může to být nefér? Na to má odpovědi otec myšlenky, profesor Matas.

Matas vyvrací pochyby

Nad zmíněnými výtkami rada programu uvažovala už před uvedením stipendia. Ptala se na názory studentů středních škol, rodičů i pedagogů. V humorném duchu odpovídá Matas na stížnosti, že kluci takovou výhodu stipendia nemají. *„Některým klukům se nelíbí, že holky mají nějaký benefit, co kluci nemají. Ovšem skoro všem klukům vadí, že nemají na škole holky. Moje odpověď je často v humorném duchu – holky dostanou stipendium, kluci dostanou holky. Jasná win-win situace.“*

Důležité ale je, že stipendiem program vlastně reaguje na nerovnováhu, která vznikla mezi chlapci a dívkami. Matas to vysvětluje přirovnáním. *„Když v orchestru dlouhodobě přebývají houslisté a chybí hráči na violu, asi se nikdo nebude zlobit, když hráči na violu nabídnou lepší podmínky, aby orchestr mohl kvalitně fungovat.“* Ono kvalitní fungování v univerzitním prostředí spočívá v tom, že smíšený kolektiv bývá produktivnější. Nejen z hlediska rozmanitosti, ale ani dívky, které jsou v menšině nyní, se nebudou muset

cítit špatně nebo nechtěně.

Velmi lakonicky také zní odhad úspěšnosti. Matas si za svým nápadem pevně stojí a je připraven přijmout i neúspěch. S tím se musí počítat. Rozhodně to ale stojí za to zkusit, ačkoliv nemá tušení, jaký bude mít stipendium efekt. *„Nabízíme tři stipendia a nejhorší varianta je, že nikoho nepřilákají, ale i to si můžeme bez problémů dovolit, tak proč to nezkusit.“*

Matas také odmítá označení pozitivní diskriminace. Příjímací řízení je totiž stále vedeno bez ohledu na pohlaví. Nikdo nezíská snazší nebo samozřejmý přístup ke studiu na úkor jiného. Tady je nestrannost dokonale zachována. Matas potvrzuje, že *„pro holky i kluky platí stejné podmínky pro přijetí. Tudíž nikdo nemůže říci, že se na program nedostal/nedostala kvůli pohlaví.“* Toto je zásadní detail, který v tomto případě utváří rozdíl mezi diskriminací a bonusem. Stipendium totiž slouží jako bonus pro dívky, které byly poctivě přijaty.

Na závěr postoj autorky ke stipendiu pro holky na OI

Ke stipendiu speciálně určené jen pro jedno pohlaví jsem hned ze začátku přistupovala jako k hlouposti. Měla jsem onen „uražený“ pocit jako i některé mé respondentky. Jsem zastánkyně rovných příležitostí a tohle se mi jevilo jako příkladná nerovnost. Přesto mi ale myšlenka na neobvyklý projekt pořád vrtala v hlavě. Nakonec jsem se rozhodla zpracovat téma do článku, který mi ve finále pomohl si udělat jasno ve věci stipendia pro holky.

Jak jsem se seznamovala s názory odborníků a odbornic, odklonila jsem se od pojetí stipendia jako pozitivní diskriminace. V anglické terminologii existuje pro tento jev již zmiňovaný název affirmative action. Postrádá negativní nádech na rozdíl od slova diskriminace a vysvětluje přesně podstatu stipendia. A totiž snahu odstranit nesprávnou nerovnost, která existuje a je evidentní, že samovolně nevymizí. Přestala jsem vnímat stipendium jako diskriminace vůči chlapcům, ale podpoření společensky znevýhodněných dívek v tomto oboru a jako gesto vstřícnosti k dívkám, což je možná ještě důležitější. Navíc přístup ke studiu není na základě žádné charakteristiky nikomu usnadněn ani odepřen. Jsem tedy ráda, že jsem neodsoudila hned projekt, kterému jsem na první pohled správně neporozuměla tématu se věnovala. Poznala jsem tak, že Otevřená informatika není jediným programem, který aktuálně vnímá nerovnost a snaží se s ní vypořádat.

Monika Ďuričková studuje druhým rokem Karlovu univerzitu, Fakultu sociálních věd, žurnalistiku. Článek vznikl v lednu 2011.